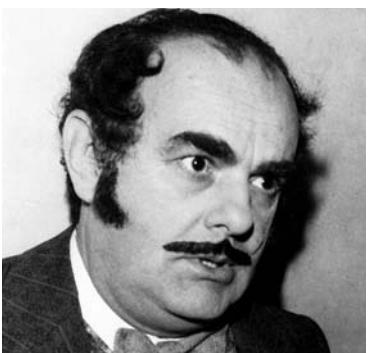
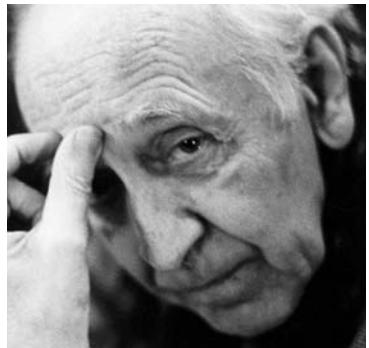

SJEĆANJA

Jedna od najvećih

Kazalištu je dala neusporedivo više nego filmu, u kratkom razdoblju (1954–1968.) s kolegama obilježivši zlatno doba ZDK, bilo kao prekrasna, nedostizna, zagonetna i zavodljiva Célimène uz Svena Lastu u Mizantropu ili jedinstvena Blanche u Tramvaju zvanom žudnja s Tonkom Lonzom, privlačna, lijepa i nježna do lomljivosti, prepuna snova i iluzija s jedva osjetnim, potiskivanim strahom u sebi

piše: Marija Grgičević

Na sreću ili nesreću (osjećala bi se bolje da je mogla snimati) zbog njezine poodmakle dobi sapunice su je mimošle. Nakon smrti, njezina slika neće ponizavati njezinu uspomenu vrteći se (tko zna dokada) u minornim uradcima namijenjenim preživljavanju glumaca i uzgrednoj razbibrizi televizijskoga općinstva. Ostat će živa u nekoliko naših najboljih filmova i (osim obrada u herbariju pisane povijesti) u imaginarnom svijetu sjećanja i divljenja onih koji su je gledali na pozornici. Kazalištu je Mia Oremović dala neusporedivo više nego filmu, ali nakon smrti njen kazališni doprinos kao da je zaboravljen.

U kratkom razdoblju (1954–1968.) Mia Oremović dala je mnogo sjajnih uloga kojima je zajedno s glumačkim kolegama i trajno visoko cijenjenim redateljima obilježila zlatno doba Zagrebačko dramskog kazališta. U drugoj knjizi (1996.) vrijedne edicije Hrvatskoga radija *Portret umjetnika u drami*, koja se poslije 2000. godine nažalost više ne pojavljuje, naveden je najveći dio tih predstava i uloga. U mojim uspomenama među najživljima je njezina Célimène u blistavoj modroj haljini Vande Pavelić kako uz sumračnoga, za sudbinu svijeta duboko zabrinutoga, nadmoćno podrugljivoga, također izvrsnoga Svena Lastu (Alceste) svojom prisutnošću širom rasvjetljuje gotovo praznu pozornicu Molièreova *Mizantropa*, prekrasna, nedostizna, zagonetna i zavodljiva. Ili pak jedinstvena Blanche DuBois u predstavi *Tramvaj zvan žudnja* Tennesseea Williamsa s partnerima Vjerom Žagar Nardelli i Tonkom Lonzom, privlačna, lijepa i nježna do lomljivosti, prepuna snova i iluzija s jedva osjetnim, potiskivanim strahom u sebi. Kako je moguće da je prije nego što je napustila svoje kazalište tako moćna i tražena glumica mogla ostati godinama bez nove uloge? Događa se to glumicama.

U spomenutoj knjizi u razgovoru s dr. Antonijom Bogner-Šaban Mia Oremović se jednostavno, bez imalo ogorčenja, dirljivom iskrenošću, a u isti mah višezačno kao i u

Mia Oremović (Blanche Dubois) i Tonko Lonza (Stanley Kowalski), Tennessee Williams: *Tramvaj zvan žudnja*, red. Dino Radojević, DK Gavella, 1960.

svojim kreacijama na sceni – isповijeda. Kao na pozornici u ime svojih junakinja, tako sada u vlastito ime, s odstojanjem i bez njega. „Nema onoga što najviše volite“ – kaže glumica – „nego svaku predstavu koju radite onoga časa najviše volite“. Spontano mijenjajući ton, zaobilazno govori zapravo o stanjima svoje glumačke duše kroz život na pozornici. Od glumačke škole i profesionalnih početaka u Zadru, gdje se radilo jako mnogo, živjelo vrlo skromno, a bilo joj je tako lijepo da cijelog života žali što nije zauvijek ostala tamo, pa do povratka u HNK u Zagreb, gdje je prečesto morala uskakati u tuđe uloge i nastupati s mučnim osjećajem da nije dobra, pa izlazak na otvoren put u Zagrebačko dramsko kazalište pokraj dr. Branka Gavelle kojega smatra svojim glumačkim ocem. „Ako nam je netko dao ljubav, i ako nas je volio, to je onda bio dr. Gavella....Znate, ima malo ljubavi u teatru danas i između kolega, a i gospodin direktor i intendant moraju voljeti ono što rade i ljude s kojima rade. A to je gospodin Gavella stvarno pokazao. U novom kazalištu bilo je predivno dok smo se još snalazili i slagali... A kako je na kraju dr. Gavella otisao, nije se više vratio, poslije godinu dana je umro....Što se zapravo dogodilo ja možda ne znam ili neću znati.“

Mia Oremović ne zna ili neće znati i da li se *srećom ili nesrećom, a možda ipak srećom (?)* nitko za nju nije brinuo, nije bilo nikoga iza leđa. U teatru je posljednje igrala *Stilske vježbe*. Sjetimo se praizvedbe u polukružnoj dvorani Teatra &TD gdje je kao prva partnerica Pere Kvrgića predstavu dovela do vrhunca komike parafrirajući otmjene kačiperke iz svijeta znanosti, pri čemu su joj možda pomogle i sve njezine dotad odigrane salonske uloge... „Hoću li opet negdje igrati, dvojim. Ja sam još uvijek na početku i rado, rado ću raditi što god dođe.“

Bila je samo glumica. Jedna od najvećih i najljepših u hrvatskom glumištu.

Veliki erudit i gospodin

Ostavština izvanrednog čovjeka enciklopedijskog znanja Nikole Batušića nadilazi njegovu impresivnu bibliografiju i biografiju. Time se mogu podićiti tek malobrojni

piše: Ana Prolić

Bila je vruća kasnoproletarna srijeda na Akademiji dramske umjetnosti. Profesor Batušić držao je jedno od svojih, sada već povijesnih predavanja iz Povijesti drame i kazališta u velikoj stocetvorci. Neki od nas radili su bilješke, neki samo slušali, no svi smo, iako smo bili odjeveni upravo toliko oskudno da nas ne izbace iz zgrade, mahali onime što je moglo proizvesti kakav-takav dašak vjetra. Profesor Batušić predavao je s nevjerljativom lakoćom i vještinom, *olakšavajući* srednji vijek dozom svog istančanog i zavodljivog humora i neusiljene erudicije. Predavao je tako da smo osjećali (uistinu smatram da mogu govoriti u ime velikog broja njegovih studentica i studenata) da ono što se nalazi u središtu našeg interesa, teatar, mi, mi u teatru, uistinu ima smisla. I uistinu ima značenja. A onda je, u jednom trenutku, zastao, i nakon značajne pauze kojom je pridobio sveopću pozornost, zamolio za dopuštenje da skine sako. „Poštovane kolegice i kolege, dopustite mi da skinem sako. Poprilično je zatoplilo.“

Ovo je samo jedna od priča koja može, i koja će na ovaj ili onaj način, biti (is)pričana o Nikoli Batušiću. Za razliku od brojnih priča kojima je profesor Batušić često častio svoje studente, kolege i prijatelje, ispreplićući zavidnu pripovjedačku vještinu (što je potvrđio i u svojoj memoarskoj knjizi *Na rubu potkove*) i impresivnu (gotovo glumačku) izvedbu, a u kojima je nosio ulogu

tek usputnog sudionika ili promatrača, u onima koje tek slijede svakako će biti protagonist. Gore ispričana anegdota ne govori o profesoru samo kao o predavaču, znanstveniku, akademiku... (što je samo dio vrlo dugog popisa Batušićevih titula, uloga, statusa, pozicija), nego ponajprije govori o Nikoli Batušiću kao o velikom gospodinu, u najboljem mogućem (danas gotovo endemskom) značenju te riječi. A onda i o Nikoli Batušiću kao o izvanrednom čovjeku koji je iza sebe, osim brojnih radova, ostavio u nasljeđe *puno više, puno široj publici*. A upravo su ga te osobne vrline i kvalitete činile toliko jedinstvenim u intelektualno-znanstvenim krugovima kojima je pripadao.

Rođeni Zagrepčanin, iz obitelji intelektualaca i kazalištaraca, i sam se posvetio kazalištu uvodeći, u svojim briljantnim predavačkim nastupima (a predavao je na Akademiji čitav profesionalni život, više od četrdeset godina, od 1963. pa sve do 2006.) s kojih možda ponajviše pamtim njegov sonoran glas i enciklopedijsko znanje, naraštaje budućih redatelja, glumaca i dramaturga u povijest njihove umjetnosti te napisavši petnaestak knjiga, među kojima ključne i temeljne radove *Hrvatska književna kritika*, *Hrvatska drama od Demetra do Šenoe*, *Gavella – književnost i kazalište*, *Povijest hrvatskoga kazališta*, *Uvod u teatrologiju*, *Starija kajkavska drama*, *Riječ mati čina*. U tom smislu nije zaostajao ni njegov rad urednika ili priređivača mnogih izdanja poput anonimne komedije *Mislibolesnik iliti Hipokondijakuš* te onaj dugogodišnjeg organizatora Dana Hvarskoga kazališta, manifestacije koju je

upravo on svojom tolerancijom i komunikacijskom elegancijom učinio atraktivnom za nove naraštaje. U svim tim djelovanjima Batušić je očitovalo rijetko dosezive stručne kvalitete – široko poznавanje europske kazališne povijesti i drame, suvereno vladanje teatrološkom literaturom te analitički duh, posebno u uočavanju analogija između različitih tekstova ili predstava.

Ostavština profesora Batušića nadilazi njegovu impresivnu bibliografiju i biografiju. A time se mogu podićiti tek malobrojni.

Antologiski umjetnik

Svoje je scenografije pomno usklađivao s redateljskim zamislama i stilom zadane epohe. Posebno je cijenjen njegov rad na oblikovanju svjetla, u čemu je za pojedina djela nalazio uzore kod starih majstora slikarstva

piše: Marija Grgičević

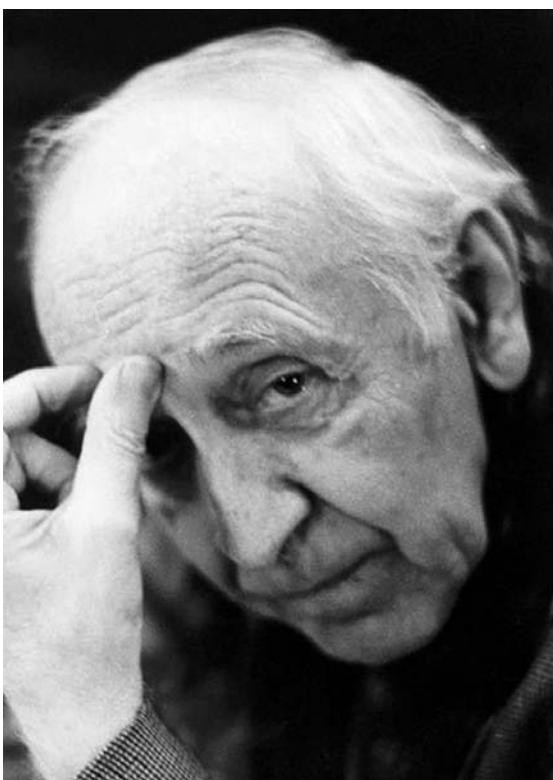
„Da se ponovno rodim“ – rekao je u jednom od svojih posljednjih intervjuja Aleksandar Augustinčić – „opet bih bio scenograf“. Život mu je do kraja bio ispunjen stvaralaštвom.

Volio je putovati. Učio me na kazališnim turnejama kako u malo vremena i s još manje novca upoznavati nepoznat grad. Sjedneš u tramvaj kraj prozora i voziš se od prve do posljednje stanice i natrag. Na planu grada označuješ najzanimljivija mjesta na koja ćeš se vratiti... I tako u nekoliko smjerova.

Kada bi se na sličan način pokušalo proći životnim putem Aleksandra Augustinčića-Šandora u kazalištu i slikarstvu, bilo bi mnogo obilježenih mesta kojima se želite vratiti: baletnih, opernih, dramskih predstava u mnogim kazalištima u Zagrebu i drugim gradovima, zajedno s kazalištima lutaka i kazalištima za djecu, kazališnih plakata, samostalnih i skupnih izložbi scenografskih skica i umjetničkih slika u domovini i u svijetu, te bi zamišljeni vodič bio prepun točkica za povratak. Umjetnički opus Aleksandra Augustinčića tako je višestruk i obiman da i poslije retrospektivne izložbe Zavoda za književnost i teatrologiju u Gornjem gradu i uz nju objavljena kataloga ostaje sve više izazova za daljnja istraživanja. U povijesti hrvatske scenografije Aleksandru Augustinčiću pripada jedno od središnjih mesta.

Učitelj mu je bio Ljubo Babić. Diplomirao je scenografiju u njegovoj

klasi na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1950., u više navrata usavršavao se u Parizu. Iste, 1950. godine zaposlio se u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu kojemu ostaje vjeran sve do mirovine 1987. i duže, jer izravnui i savjetodavnu suradnju nikad nije prekinuo. Ako izostavimo podatak da je kao dijete statirao u operi *Madame Butterfly*, na njezinu pozornici svojim radovima prisutan više od šezdeset godina, ostvariši oko dvjesto scenografija u svim umjetničkim granama. Bez opasnosti od propusta nemoguće je izdvajati najvažnija njegova dostignuća, među kojima su se u HNK u Zagrebu sve do sredine ovog desetljeća održale one za Lhotkin balet *Đavo u selu*, Puccinijev *La*

Maketa scene za balet *Đavo u selu*

Bohème i Verdijeva *Trubadura*. Velik odjek imao je i njegov eksperiment s Wagnerom (*Rajnino zlato*) u koncertnoj dvorani Lisinski. S Lovrom Matačićem gostovao je u Rimu u predstavi opere *Boris Godunov*. Iz Zagrebačkog dramskog kazališta mogu biti spomenute *Baletne papučice* Mirka Božića, a iz Zagrebačkog kazališta lutaka niz predstava – od *Patkice Blatkice* iz pedesetih godina do nedavnoga *Pinocchia*. Predstave s Augustinčićevim scenografijama vidjela je kazališna publika od Tokija do New Yorka i od Moskve do Rima. Izlagao je na međunarodnim izložbama scenografije u Poljskoj, Austriji, SAD i u Brazilu. Dva puta je dobio Nagradu Grada Zagreba – 1969. za predstavu *Balade Petrice Kerempuha*, a 1975. za operu *Ukleti Holandez*. Nagradu Vladimir Nazor za životno djelo primio je 1996.

Suradivao je s Brankom Gavellom, Titom Strozijem, Kostom Spaićem, Mladenom Škiljanom, Georgijem Parom i mnogim drugim redateljima iz zemlje i inozemstva, a svoje je scenografije uvijek pomno usklađivao s redateljskim zamislama i stilom zadane epohe. Posebno je cijenjen njegov rad na oblikovanju svjetla, u čemu je za pojedina djela nalazio uzore kod starih majstora slikarstva. Za suvremena djela služio se ravnim linijama i plohama sa suptilno diferenciranim odnosima, s težištem na rafiniranoj scenskoj rasvjeti. Osim vrijednih umjetničkih ostvarenja

u kazalištima, kroz koja je prolazio sa svojim scenografijama, uvijek je za sobom ostavljao stare i nove prijatelje koji su željeli da ponovno dođe i produži radost suradnje.

Tek kada je umirovljen našao je vremena vratiti se svojoj velikoj, gotovo zatajenoj, samotničkoj ljubavi – slikarstvu. Izložba njegovih pastela mogla se dojmiti i kao likovno hodočašće zagorskim *bregima* od kapelice do kapelice uz koju je poneko stablo koje mijenjom godišnjih doba pokazuje prolaznje vremena. Te kapelice na brežuljcima svoga zavičaja nazivao je Šandor Augustinčić i uspavanim ljepoticama koje od proštenja do proštenja čekaju da ih netko obide.

Potpuna predanost teatru

Posebno se pouzdavao u snažnu glumačku osobnost koja je magnetski privlačila pozornost gledatelja naznakom da se iza često neobične vanjštine skrivaju snažne emocije koje bi u prijelomnim trenucima izvedbe nerijetko poput eksplozije izbijale na površinu

piše: Tomislav Kurelec

Posljednji put Dragu Meštrovića Foku video sam na sceni 2007. prigodom dodjele Nagrada hrvatskog glumišta na pozornici HNK kada je njegova monodramска interpretacija *Jazbine Franza Kafke* (u režiji Ranke Mesarić) proglašena najboljim glumačkim ostvarenjem u radio-drami. Nije to bila najveća nagrada u njegovoj impresivnoj glumačkoj karijeri za koju je 1996. odlikovan Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića za osobite zasluge u kulturi, ali je bila emocionalno najdirljiviji trenutak tog događanja. Tome je nedvojbeno pridonijela i činjenica da je pokazao kako je unatoč zdravstvenim tegobama još uvijek sposoban za vrhunsku glumačku ostvarenja, a još više način na koji je on sam doživio to priznanje. Stanoviti grč koji je bio prisutan pri dolasku na scenu vrlo se brzo, zahvaljujući spontanim pljescima gledališta prepunog njegovih kolega, pretvorio u duboko zadovoljstvo i ganutost što se opet našao među njima, izazvavši na njegovom licu izraz duboke emocionalne vezanosti prema kazalištu kao najvećoj ljubavi njegovog života.

Nešto takvo razabralo sam još u mladosti na njegovom licu u jednoj prilično neobičnoj situaciji. Godine 1963. bili smo zajedno kao članovi Studentskog eksperimentalnog kazališta i ansambla predstave *Michelangelo Buonarroti* Miroslava Krleže u režiji Drage Bahuna Čarlija na tada jednom od najznačajnijih festivala studentskog kazališta u zapadnonjemačkom Erlangenu. Jednog ranog poslijepodneva sreо sam Foku (prije sam mu zapamlio nadimak no ime i prezime) kako izgubljen stoji na jednom od nekoliko uglova koliko ih je bilo na petstotinjak metara

udaljenosti između našeg dormitorija i zgrade teatra. Rekao mi je da se izgubio i da je i inače slab u orientaciji. Uskoro, kada je ugledao zgradu kazališta, lice mu se ozarilo više zbog toga što je prilazio prostoru koji mu je davao smisao životu nego zato što je opet znao gdje je. Vjerojatno je njegovo nesnalaženje čak i u jednostavnoj orientaciji proizlazilo i iz nedostatka zanimanja za ono što se zbiva izvan pozornice, što je bilo vidljivo i iz toga što nije poput nas ostalih, kao rijetkih državljanina Jugoslavije kojima je tada bio odobren put u inozemstvo, uz kazalište i festival bio vrlo zainteresiran vidjeti i kako izgleda svijet iza granice.

Doduše Foka to nikada nije eksplicitno kazao, ali njegovu potpunu predanost teatru pokazalo je već i to što je i prije završetka studija, a nakon SEK-a nastavio nastupati i profesionalno na Komornoj pozornici (prethodnici Teatra &TD) u predstavama koje su propitivale nove izražajne mogućnosti kazališta poput *Play Majakovski* ili *Hamleta* Charlesa Marowitz. Najveći dio svog glumačkog stvaralaštva i najviše domete ostvario je u Dramskom kazalištu Gavella, gdje je bio u stalnom angažmanu, ali je uvijek nastojao tražiti i druge izazove i kao suosnivač i kao sudionik slobodnih kazališnih grupa Teatar SOS, Teatar ZA SADA i Kazališne radionice Rade Končar, a i kao gost Dubrovačkih ljetnih igara, Osijeka i Varaždina, te zagrebačkih Teatra &TD i Male scene. Nezaboravne, vrlo različite ali jednakoj dojmljive i uvjerljive interpretacije ostvarivao je i u velikim i u epizodnim ulogama u vrhunskim komadima od Shakespearea i Moliera preko Čehova, Pirandella, Brechta i Becketta do Edwarda Bonda ili od Krleže i Marinkovića do Slobodana Šnjdera i Ivana Vidića, bivajući pouzdan i kreativan suradnik redatelja Spaića, Radojevića, Violića, Para, Međimorca, Večeka, Dolencića... U gradnji tih interpretacija posebno se pouzdavao u snažnu glumačku osobnost koja je magnetski privlačila pozornost gledatelja naznakom da se iza često neobične vanjštine skrivaju snažne emocije koje bi u prijelomnim trenucima izvedbe nerijetko poput eksplozije izbijale na površinu potencirajući dramske sukobe i tako pridonoseći atraktivnosti čitave predstave.

Drago Meštrović kao Nagg, Samuel Beckett, *Svršetak igre*, red. Petar Veček, DK Gavella 1993.

Izniman temperament

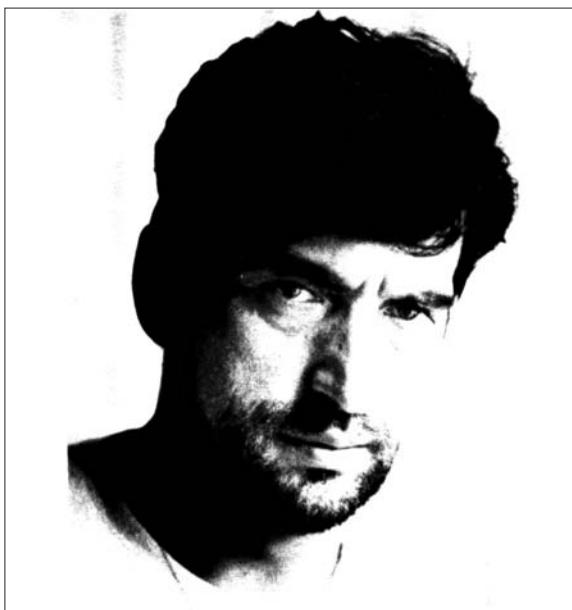
Njegova pojava, uvjerljivost iskaza i sposobnost transformacije činili su da svaki njegov izlaz na pozornicu bude posebno zapažen. Izrazitim glumačkim temperamentom pridonosio je punokrvnosti i dojmljivosti likova

pišu: Fedra Peresson, Redakcija

Usred ovogodišnjeg ljeta, kada su vrata kazališnih kuća bila već zatvorena a brojni se njegovi kolege preselili na ljetne festivalne i turneje, hrvatsko je glumište tiho i iznenada, zauvijek napustio Božidar Orešković, ugledni kazališni, filmski i televizijski glumac i pisac. Njegova pojava, uvjerljivost iskaza i sposobnost transformacije činili su da svaki njegov izlaz na pozornicu bude posebno zapažen. Odlikovao se izuzetnim glumačkim temperamentom, markantnom pojavitom, osebujnom bojom glasa te velikom glumačkom izražajnošću i uživljenošću kojima je pridonosio punokrvnosti i dojmljivosti brojnih likova koje je tumačio.

Studij glume završio je na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti 1965. godine u klasi profesora Georgija Para i od iste je godine angažiran u Drami HNK u Zagrebu, kojoj ostaje vjeran sve do umirovljenja u rujnu 2007. godine. Već kao student nastupao je u Zagrebačkom dramskom kazalištu, ali pravu je afirmaciju doživio kao mladi glumac na pozornici središnje nacionalne kazališne kuće. Prvi njegovi nastupi u HNK bili su u predstavama *Povratak Harolda Pintera* i *Najveći junak zapadne Irske* Johna Millingtona Syngea u režiji Georgija Para, a već 1967. odigrao je odličnog Pometa u Držićevu *Dundu Maroju* u režiji Mladena Škiljana. Često je nastupao u predstavama koje je režirao Petar Šarčević, među kojima se osobito istaknuo kao Marko Barić u drami *Bez trećeg* Milana Begovića i Andrija Hebrang u istoimenoj drami Zorana Vučetića, a od velikog broja uloga ostvarenih u matičnom kazalištu izdvajaju se naslovna uloga u Shakespearovom *Othello* u režiji Mladena Škiljana i Vanja u *Zagrepčanki* Branislava Glumca u režiji Vjekoslava Vidoševića.

Za ulogu Suca Bracka u Ibsenovoj *Heddi Gabler* u režiji Nenni Delmestre nagrađen je 1996. godine Nagradom Mila Dimitrijević. Njegova posljednja uloga u Drami HNK bila je Waronigg u *Sprovodu u Theresienburgu* Miroslava Krleže u režiji Tomislava Pavkovića 2008. godine. Filmsku karijeru započeo je 1969. u filmu *Divlji anđeli* Fadila

Božidar Orešković i Iva Marjanović; Milan Begović: *Bez trećega*, red. Petar Šarčević, HNK u Zagrebu

Hadžića, u kojem je igrao najopasnijeg od trojice delinkvenata. Krešo Golik ga 1977. angažira za televizijski film *Pucanj* u kojem incident u lovnu u kojem njegov lik ranjava svog prijatelja diže tenzije u nacionalno mješovitom selu. Posljednju filmsku ulogu, muškarca koji se suočava sa smrću, odigrao je u filmu *Crveni i crni* Željka Senečića. Najveću popularnost je ostvario televizijskim ulogama, osobito kao Riđan u televizijskom serijalu *Kapelski krijesovi* (1974), a s televizijskim nastupima nastavio je do samog kraja, nastupajući u serijalima kao što je *Ponos Ratkajevih*.

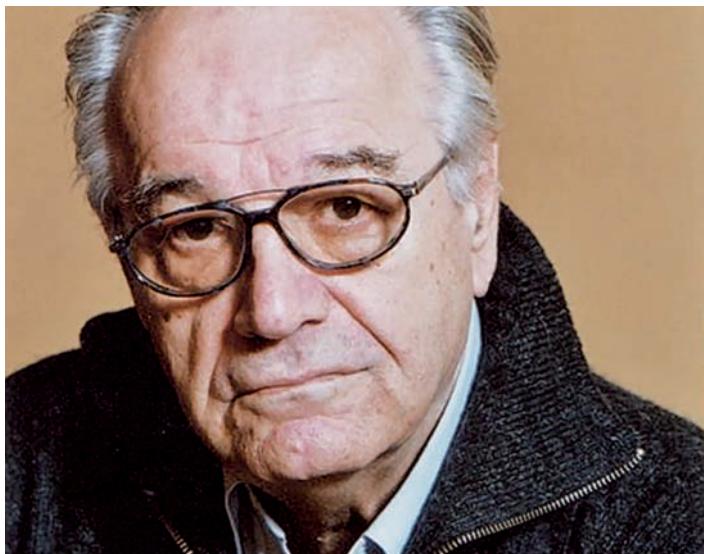
Sredinom 1990-ih osnovao je vlastito kazalište, Teatar 101, u sklopu kojega je izvodio iznimno hvaljenu i popularnu monodramu *Ako Boga nema* za koju je adaptirao tekstove iz djela Fjodora Mihajlovića Dostojevskoga te interpolirao pjesme Vladimira Visockoga. U tom je kazalištu uprizorio nekoliko vlastitih i tuđih tekstova u obliku malih i pokretnih produkcija, u kojima je i glumio, surađujući većinom s kolegama iz matičnog kazališta te s kojima je gostovao diljem Hrvatske (Zvonimir Zoričić, *Tatarski biftek*, William Shakespeare, *Othello*, Branislav Glumac, *Tko je tko u Hrvatskoj*, Vedrana Rudan, *Uho, grlo, nož* i dr.). Božidar Orešković bavio se i pisanjem. Autor je hvaljenog romana *Sedmi dan* u kojemu je na osebujan način literarno

iskazano iskustvo smrti i umiranja. Napisao je osam monodrama, brojne kazališne tekstove, drame i adaptacije, od kojih je mnoge sam uprizorio i u njima nastupao. Godine 2009. prizvedena je u režiji Georgija Para njegova komedija *Glasnogovornik*, duhovita i satirična rekapitulacija glumačkog života.

Pri odlasku u mirovinu odbio je tradicionalni kazališni domjenak, jer je smatrao da penzioniranje nije razlog za slavlje. Potkraj života povukao se na izolirano imanje pokraj Velike Gorice. „Najviše uživam u društvu obitelji, psa i desetak mačaka“ – izjavio je prije tri godine uoči odlaska u mirovinu. Po njegovoj želji, posljednji ispraćaj održan je samo u krugu najuže obitelji. Na komemoraciji u HNK, njegov kolega Miro Šegrt rekao je u svom dirljivom obraćanju da Orešković nije bio frajer nego „jedan zagubljeni, zaigrani, maštoviti dječak koji nikad nije odrastao. Božo je čitav život ostao radoznali dječak i poput svih dječaka vježbiti prkosnik i buntovnik.“

Odlazak Njegove svitlosti

Fascinirao je širinom glumačkog umijeća, od zahtjevnih kazališnih dramskih (Richard II, Tri sestre, Glorija...) i komičnih uloga, preko televizijskih (Velo misto) do filmskih rola, koje su također bile u rasponu od duhovitih komičarskih (Maršal) do kompleksnih ozbiljnih (San o ruži, Život sa stricem, Kenjac...)

piše: Tomislav Kurelec

Okušavajući se prisjetiti barem dijela brojnih uloga kojima me znao očarati veliki glumac Ljubomir Kiki Kapor, slučajno sam prošao pored televizijskog ekrana na kojem se on pojavio kao umirovljeni policajac Đuro Pletkosa u jednoj od brojnih epizoda *sitcom Luda kuća* koje je snimao od 2005. pa do nedugo prije smrti, čak i u trenucima kada ga je zločudna bolest već gotovo savladala. Kiki Kapor je tako pokazivao ne samo svoju profesionalnost, nego i to da ne može živjeti bez glume u kojoj je s godinama dolazio do sve veće perfekcije. Za današnju publiku on je baš tom svojom ulogom postao iznimno popularan, iako možda nije dosegnuo onakvo obožavanje gledatelja kakvo mu je prije tridesetak godina donijelo tumačenje picaferaja Njegove svitlosti u kulnoj televizijskoj seriji *Velo misto* Miljenka Smoje u režiji Joakima Marušića.

A da su upravo te dvije od šezdesetak uloga koliko ih je tumačio na malom i velikom ekranu od 1958. i televizijskog filma *Svemirska patrola* Marija Fanellija (a među njima je bilo i kompleksnijih, zahtjevnijih, pa i uspješnijih) bile najobjavljenije, pokazuje ne samo da je naša široka publika najsklonija domaćem humoru nego i to da je komične uloge (ili elemente humora u ozbiljnijim ulogama) Kapor znao vrhunski odigrati. Međutim kada se sagleda koliko su likovi koje je Kapor tumačio različiti, postaje jasno da ih je interpretirao više kao neobične nego kao tipične, ali da im je znao udahnuti život na takav način da je široka publika mogla razumjeti njihove postupke i onda kada se nije slagala s njima.

Tajna takve glumačke kreacije bila je vjerojatno u tome da je Kapor gradio ulogu tako da bi temelj interpretirane ličnosti bio prosječan čovjek, ali se potom trudio da što jasnije predviđa motive koji su ga pomaknuli prema posebnosti. Te pomake je u komičnim ulogama tek ponešto karikirao, stvarajući humor reakcijama koje

su smijeh izazivale ponajviše svojom neprimjerenošću situaciji u kojoj su iskazane.

Zato je i pored niza izvanrednih uloga u komedijama teško Kapora uvrstiti među tipične komičare, a uz to treba naglasiti da je i u ozbiljnim i kompleksnim rolama također ostvario vrhunske domete. I dok je u televizijskoj produkciji češće igrao u komedijama, na filmu je i pored izvanredno duhovitog tumačenja Bure u *Maršalu* (1999) značajnije uspjehe ostvario ozbiljnim ulogama od *Sna o ruži* (1986) Zorana Tadića i *Života sa stricem* (1988) Krste Papića do krune karijere u nagrađivanom filmu *Kenjac* (2009) Antonija Nuića.

I u kazalištu je Kapor također oduševljavao komičnim ulogama, osvojivši nekoliko nagrada na Danima satire. A nagrada je bilo još – *Marul* na Marulićevim danima, Nagrada Hrvatskog glumišta, a za cijelokupni opus odlikovan je još 1996. Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića za osobite zasluge u kulturi. Osim za stvaranje izvanredne komunikacije s publikom

Ljubomir Kiki Kapor u filmu *Kenjac* Antonija Nuića, 2009.

DK Gavella, Zagreb: Mate Matišić, *Sinovi umiru prvi*, red. Božidar Violić, 2005.

bio je spremjan i na sudjelovanju u traženju novih putova, pa je tako taj rođeni Korčulanin još kao student Akademije 1954. nastupio u Gavellinoj režiji Krležine *Golgote* kojom je otvoreno Zagrebačko dramsko kazalište (danasa Gavella) u kojem je ostvario većinu svojih teatarskih uloga. Nove mogućnosti kazališnog izraza otkrivao je i u *Liftu za kuhinju* (1969) Harolda Pintera u režiji Vanče Kljakovića, Krležinom *Kraljevu* (1970) u režiji Dina Radojevića, pa sve do poznih godina i *Sinovi umiru prvi* (2005) Mate Matišića u režiji Božidara Violića, a među ulogama u kojima je možda ponajviše fascinirao rasponom glumačkog umijeća svakako treba istaknuti Shakespeareovog *Richarda II* kojeg početkom osamdesetih postavlja Radojević, Čehovljeve *Tri sestre* (1984) u režiji Ivice Kunčevića i Marinkovićevu *Gloriju* koju je 1995. inscenirao Petar Veček, što je tek mali dio ostvarenja po kojima će Ljubomir Kiki Kapor ostati zapamćen kao velikan hrvatske glume.

Nositeljica osječkog repertoara

Od 1940. do 1981. godine Eliza Dobrić Benčina ostvarila je stotinjak dramskih i operetnih uloga u HNK u Osijeku, bila solidan stup nositelj repertoara i istinska ljubimica osječke publike

piše: Ljubomir Stanojević

Ne prevelika skupina rodbine i poznanika, kolega, a vjerojatno i pokojeg poklonika, okupila se sunčanog 10. veljače 2010. na osječkome groblju sv. Ane da isprati najstariju osječku glumicu Elizu Dobrić Benčinu. Prije spuštanja u raku, operni tenor Predrag Stojić otpjevao je ariju Feri-bácsija iz Kálmánove Kneginje čardaša: „Nekad sam i ja bio ... čardaš-kavalir“. Moglo se to, moguće, činiti neprimjerenim, ali svi koji su poznavali pokojnicu, njezin humor i veselost, radovanje životu – začas su shvatili: odlazi glumica i operetna primadona koja nikada nije mistificirala ni svoj posao, ni svoj život, i koja je vrlo dobro znala da sve u životu ima i početak i – kraj. U tom smislu i popularna se arija mogla razumjeti kao umjetničin prijateljski oproštaj od scenskoga života, ali i ironijski odmak od prevelike ozbiljnosti.

Rođena Varaždinka, Eliza Dobrić Benčina bila je opsesonirana kazalištem još kao učenica tamošnje Učiteljske škole kada je, kasnih tridesetih godina prošlog stoljeća, pratila redovita gostovanja osječkog HNK u tom gradu. „Još u ranom djetinjstvu maštala sam o kazališnim daskama, ali želje mojih roditelja kretale su se u sasvim drugom pravcu, pa sam i protiv svog dubokog uvjerenja počela pohađati učiteljsku školu“ – rekla je u jednom davnom intervjuu. Međutim, svibanj i lipanj svake godine očekivala je s posebnim nestrpljenjem. Bilo je to vrijeme gostovanja osječkog Kazališta u Varaždinu, gdje su operete bile izuzetno popularne. Varaždinsko je Kazalište imalo amaterski zbor, koji je bio sastavljen od polaznika Učiteljske škole i još jednog zbora. Kazališni zbor nastupao je u osječkim predstavama, budući da su iz Osijeka dolazili samo solisti. U to vrijeme dobila je i neke manje uloge u operetama, a kad joj je intendant Mirko

Eliza Dobrić Benčina kao gospođa Tomićka, Branislav Nušić, Svet, HNK u Osijeku, 1977.

Perković ponudio angažman, svesrdno ga je prihvatile i u Osijeku počela raditi u kolovozu 1940. godine.

Prvu ulogu na osječkoj sceni tumačila je u komediji s pjevanjem *Ulični svirači*. Tada je bila članica zbora i volonter Drame. Prema zahtjevima kazališnog repertoara, počela je nastupati u operetama. Dobivala je sve veće uloge, koje je uspješno svladavala, pa je njen prvo osječko razdoblje bilo u znaku operete (*Mala Floramye*, *Tri djevojčice*, *Zemlja smiješka*, *La Conchita*, *Grofica Marica*). Istovremeno, nastupala je u Drami, i u sve zahtjevnijim ulogama (*Othello*, *Candida*, *Spletka i ljubav*, *Čovjek koji je video smrt*, *Umišljeni bolesnik*, *Ženidba*, *Zamak u Švedskoj*, *Romeo i Julija*, *Draga Ruth*, *Dundo Maroje*, *Hasanaginica*, *Kralj Betajnove*, *Cvrčak na ognjištu* i dr.) postajući tako s vremenom solidan stup nositelj repertoara osječkog Teatra. Umirovljena je 1974. godine, ali je i dalje, honorarno, igrala sve do 1981. godine. Njezin bogat umjetnički opus ostao je ugrađen u temelje kontinuiteta osječke pozornice.

Eliza Dobrić Benčina umrla je u 89. godini provevši u Osijeku punih sedam desetljeća. Dio je glumačke loze Dobrić: suprug Stjepan, glumac i redatelj (Osijek, 1895–1971.), bio je u osječkome HNK od 1911. godine. Njegov sin iz prvoga braka, Petar, glumac (Osijek, 1923. – Zagreb, 1992.), zaigrao je Fortinbrasa na ovdašnjoj pozornici još 1942, bio je u Dubrovniku i Varaždinu, ponovo u Osijeku (1951–1954.), da bi tri desetljeća potom bio glumcem HNK u Zagrebu. Liza je ostvarila stotinjak, što dramskih što operetnih likova u obje umjetničke grane HNK, da bi sredinom prošloga stoljeća doista bila ljubimicom osječke publike. Na kraju, njezin unuk Ivor Dobrić (r. 1980.), mladi član zbora osječke Opere, već je šestu godinu profesionalni član HNK.

Eliza Dobrić Benčina i Stjepko Janković kao Polona i Petrica Bjelajac, Janko Jurković, *Kumovanje*, HNK u Osijeku 1971.

Općinjenost kazalištem

Za vrijeme tri Ivkovićeva intendantska mandata osječko se kazalište izdiglo na razinu najviših vrijednosti, vratila se publika, osnovani su Krležini dani, utemeljeno kazalište u Pečuhu, a prije neshvatljive smjene izvedeno je šest premijera u jednoj ratnoj sezoni u polurazrušenom kazalištu

piše: Ivan Trojan

Hrvatska kulturna scena u jutarnjim satima 28. kolovoza 2010. godine izgubila je Zvonimira Ivkovića, osječkog kazališnog djelatnika koji je tijekom cijelog života bio u službi vrlo osjetljive, razmažene i hirovite božice. Poznavao ju je gospodin Ivković veoma dobro, bivajući spreman prihvati i Njezina putena maženja, baš kao i gromovite, često nezaslužene pokude. Ovlaš ga je dotaknula na pozornici Djecjeg kazališta Radost 25. listopada 1958. godine, prepoznala u njegovu sramežljivu pogledu mogućnost da omami i sputa još jednu dušu koja će joj slijepo služiti – zauvijek. Zbilo se to tijekom premijernog izvođenja operete *Kod bijelog konja* Ralha Benatzkog u kojoj je novopečeni gimnazijalac Zvonimir Ivković bio zakrinkan u Piccola. Kálmánova *Cirkuska princeza*, Aumontova *Lucy Crown* uz bok s Ervinom Dragman i Emilom Kutijarom, Matkovićeva *Ranjena ptica...* Rastao je taj Piccolo i polagano podizao pogled kako bi je mogao obuhvatiti, pojmiti u cijelosti.

Spoznaja je rasla kada je gospodin Ivković koncem šezdesetih i tijekom sedamdesetih godina na pozornici Eksperimentalne scene mlađih i kasnije u Miniteatru

glumio u Mešegovim režijama: Albeejeve *Zoološke priče* (Jerry), Krležinih *Maskerata* (Pierrot) i *Adama i Eve* (Nepoznat netko) pa sve do *Trovanja štakora ljeta 1968.* u Zagrebu Slobodana Šembere (Stjenica); kada je u rukama imao diplomu kazališnog organizatora stečenu na beogradskom Fakultetu dramskih umetnosti i naučeno propitivao vodeći Miniteatar, te kada je 1980. godine postao pomoćnikom intendant Branka Mešega u HNK u Osijeku. Vrhunac spoznaje uslijedio je već godinu dana kasnije. Zvonimir Ivković postat će intendantom bespredmetno najvažnije osječke kulturne institucije. Zapisat će gospodin Ivković nedavno prisjećajući se završnog sjedinjenja: „Ušavši u osobni rizik i odgovornost – kazalište *kao mogućnost*, postalo je kazalište *zbilje*.“

Ponizno je služio u to vrijeme blagonaklonoj božici Zvonimir Ivković, neprestano očekujući bezobzirno hirovitu promjenu raspoloženja u čak tri mandata. Ponajprije je započeo ozbiljan razgovor o temeljitoj restauraciji kazališne zgrade, ali i umjetničkog, dramskog i opernog ansambla. Do kraja prvog Ivkovićeva mandata osječko se profesionalno kazalište svojim

Intendant Zvonimir Ivković i pomoćnik intendant Ljubomir Stanojević 1980-ih na jednoj generalnoj probi u HNK u Osijeku

umjetničkim referencijama izdiglo na razinu najviših vrijednosti u korpusu hrvatske kazališne zajednice, o čemu ne samo da svjedoče brojne nacionalne nagrade za pojedine predstave (primjerice *Put u raj* Miroslava Krleže u režiji Georgija Para iz 1985. godine) nego i povratak publike u sada već novoobnovljenu kazališnu zgradu koji je pak prouzročen novom programskom i interpretacijskom estetikom u kojem redatelj i glumci nose obilježje nacionalnog mentaliteta i hrvatskog jezičnog idioma. Sučeljava se na osječkoj sceni nacionalna i europska dramaturgija, praizvode se drame suvremenih hrvatskih autora: Paljetka, Vojnića-Purčara, Kekanovića, Senkera/Mujičića/Škrabe... U Operi *standardni* naslovi Puccinija, Donizettija, Mascagnija, Verdija, bez zanemarivanja hrvatske glazbene baštine u izvedbi najkvalitetnijih hrvatskih i inozemnih pjevača. Predstave su to koje dugi niz godina nisu izvedene na osječkoj opernoj pozornici.

Tadašnja opera produkcija propitivana je u programu Annala komorne opere i baleta. Godine 1987. utemeljuje se uz ogroman energijski input intendant Ivkovića i Branka Hećimovića sa Zavoda za književnost i teatrologiju HAZU teatrološko-kazališna manifestacija

Krležini dani, i danas najvažniji događaj suvremene hrvatske teatrološke misli. U vremenu Ivkovićeve intendature ojačane su spone s ostalim nacionalnim kazalištima u zemlji, uspostavljena je čvrsta programska suradnja s kazalištima u Pečuhu, Ljubljani, Sofiji... Ivković izravno utječe na utemeljenje Hrvatskog kazališta u Pečuhu za koje će se očinski brinuti do samog kraja. Treći Ivkovićev intendantski mandat obilježava Osječko ratno kazalište koje u opsegu izvedenog dramskog i opernog programa, od početka jeseni 1991. do kraja 1992. godine, sa sedam premijera i oko dvije stotine izvedbi, nije nadmašeno u ukupnim hrvatskim kazališnim relacijama (šest premijera izvedeno je u polurazrušenom kazalištu)!

I kada je osječki ratni kazališni krik, čiju je fizionomiju narisao upravo Zvonimir Ivković, bivao prepoznat u svakom segmentu hrvatskog (poslije)ratnog kulturnog života, uslijedila je smjena jednog od najuspješnijih intendantata dugovječne osječke kazališne kuće. Bezrazložno, nepomišljeno, hirovito, zavidno... Drugo je to lice one umilne božice koju je Ivković obožavao, kojoj se u potpunosti predao.

Markantni prvak

Bio je visok, stasit i elegantnoga duha, čudesno prodornoga pogleda i glasa... I to kakva glasa: najljepši, najdojmljiviji u proteklih pola stoljeća na sceni HNK u Osijeku. Od prvog nastupa 1955. sve do umirovljenja 1987. Isidor Munjin bio je dramski stup - oslonac osječkog Teatra

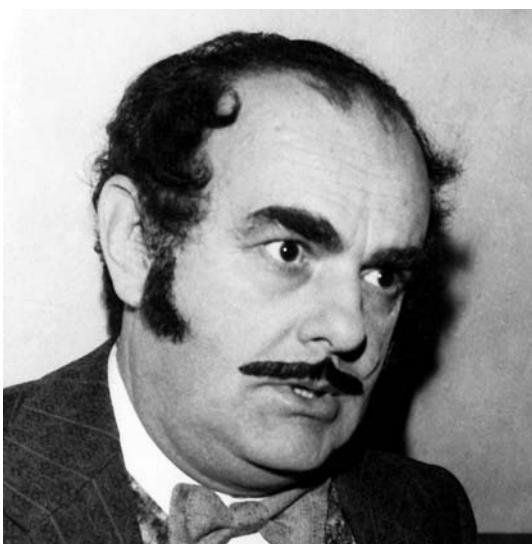
piše: Ljubomir Stanojević

Isidor Munjin, dramski prvak Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku, napustio nas je 19. travnja ove, 2010. godine. Bio je visok, stasit i elegantnoga duha, čudesno prodornoga pogleda i glasa... I to kakva glasa: najljepši, najdojmljiviji u proteklih pola stoljeća na sceni HNK u Osijeku. Nije čudno da je Munjin prvom naraštaju osječkih studenata Glume – dislociranog studija zagrebačke Akademije, početkom osamdesetih predavao scenski govor; što sada nastavlja njegova, bivša, studentica Vlasta Ramljak.

Bio je kazališni gospodin. Za razliku od Tanhoferovih (1898–1977) navoda o Osječanima prvih desetljeća prošlog stoljeća, koji su voljeli glumce na pozornici ali ne i privatno („Pardon, mein Herr, mit einem Schauspieler können wir nicht verkehren“ / Oprostite, gospodine, s jednim glumcem ne možemo kontaktirati, prema: *Smutnje i smetnje*, odlomci iz Dnevnika, 1967.), Munjin je imao krug osječke *kreme* koja je visoko držala do njega i osjećala se počašćenom njegovom nazočnošću. Bio je duhovit, širokih zanimanja i uvijek spremjan (i voljan) za verbalne diskurse svih vrsta.

Za teatar se opredijelio davno, kao mladić. Nije to bila samo fascinacija igrom. Bila je to fascinacija – životom. Napustio je svoje bačke salaše i otisnuo se u žuljevit, nezahvalan i nesiguran posao glumca. I postao dramski umjetnik doista velikoga stila, prirodno predisponiran – ali i, što je važnije, ljudska osobnost predana i posvećena kazalištu, zainteresiran, znatiželjan... Prve godine kazališnog naukovanja proveo je u Mostaru, koji mu je zauvijek ostao u srcu. Jednu je sezonom bio u Zenici, u staroj zgradji koju su uspoređivali s rudnikom, a i publika je bila rudarska.

U Osijek je došao godine 1955. U vjestici koju je objavio *Glas Slavonije* (25. rujna 1955.) zabilježeno je: „Večeras prvi puta nastupa novi član Drame Narodnog kazališta Isidor Munjin.

Isidor Munjin kao Carlos Homenides de Histangua, Georges Feydeau, *Buba u uhu*, HNK u Osijeku, 1974.

S dugogodišnjom partnericom Ružicom Lorković kao Čiče Steva, Fabijan Šovagović, *Sokol ga nije volio*, HNK u Osijeku, 1986.

Premda još mlađ glumac Munjin je već nastupao u Mostaru i Zenici, odakle dolazi u Osijek. U svojoj kratkoj karijeri igrao je cijeli niz uloga herojskog i dramsko-ljubavničkog karaktera: Casio u *Othello*, Pavao Gregorjanec u *Zlatarovom zlatu*, Ferdinand u *Spletka i ljubav* itd. Večeras nastupa u ulozi Krištofa Kobara Cankarove farse *Sablazan u dolini sv. Florijana*.

Od toga, prvog nastupa, sve do kraja travnja 1987. Isidor Munjin bio je dramski stup – oslonac osječkog Teatra. Nemoguće je na ovome mjestu zabilježiti sve uloge toga kazališnog barda – bio je Shakespeareov Romeo, Petruccio i Othello, Jere u *Gloriji*, Hugoov Ruy Blas, Strindbergov Kapetan, Krležin Lenbach ... I Tartuffe, i Marko Barić, i Matija Gubec i Hasanaga. U tom je Kazalištu proveo ukupno 32 godine a posljednji su mu radovi (1985–1987) bili Primarijus u Krležinu *Putu u raj*, Hereja u Camusovu *Kaliguli*, Čiče Steva u nagradjivanoj Šovagovićevoj drami *Sokol ga nije volio* i Konrad u Prokićevu *Domu Bergmannovih*. Bio je i ostao jedna od najmarkantnijih pojava u povijesti HNK u Osijeku, neporecivi prvak Drame više od 30 godina.

Od godine 1987. Isidor Munjin umirovljenik je s bogatim sjećanjima. Kazalište ga i dalje nije puštao na miru, ali on se tom Kirkinom zovu opirao koliko je mogao. Kada je odlazio u mirovinu rastao se sa scenom, bolno, svojeglavom odlukom i mišlu da je sve svoje u životu, glumačkome, umjetničkom – rekao. A zasigurno nije bilo tako. Ali, to su lomovi koje svatko proživljava na svoj način. Njegova kćer Mikica, s kojom je bio posebno vezan, povjerila nam je: „Tata je rekao – umro je glumac – živio Teatar!“

Glumac Munjin, ipak – u sjećanjima mnogih, a posebno autora ovog teksta kao njegovog dugogodišnjeg poklonika i, usuđujem se reći prijatelja, i dalje živi. Da parafraziram Tomislava Tanhofera: „Mit diesem Schauspieler, verkehren wir noch immer...“ (S ovim glumcem kontaktiramo – još uvijek.)

Svestrani majstor misli

Otišao je s osjećajem ispunjenja, onako kako dolikuje glumcu koji je istodobno djelovao na sceni, na filmu i televiziji, za djecu i odrasle

piše: Maja Hribar Ožegović

Ovoga nas je vrućeg ljeta u Zagrebu na brzinu napustio Adam Vedernjak.

Prve umjetničke pokušaje otpočeo je na filmu, i to godine 1956. u glavnoj ulozi filma *Naši se putovi razilaze*. Po scenariju Ivana Šibla – o zagrebačkim ilegalcima za okupacije, s ljubavnim trokutom kao okosnicom radnje – film je režirao Sime Šimatović 1957. Kad se pojavio, film je imao posve drukčiji prizvuk nego danas. Međutim, kako se dimenzija kazališnog glumca i glume pojavljuje filmski, tj. u dimenziji crno-bijelog standarda – ni do danas nije izgubilo na aktualnosti. Glavnu ulogu domobrana Adam Vedernjak je igrao dobro kao i od njega iskusniji glumci (Viktor Bek, Joža Gregorin npr.). Svojevrsno oslobođanje od danog *poprimanja obličja* nastavio je u Bulajićevu filmu *Kozara* 1963. godine u ulozi s manje povoda, s uspjehom. U istoj godini snimio je svestrani filmski i kazališni autor Fadil Hadžić kultni

Adam Vedernjak (Romeo), Ephraim Kishon, *Bila je to ševa*, red. Zdenko Blažević, ZKM, 1978.

film *Desant na Drvar*. Adam Vedernjak je u filmu „onaj Krojač koji pravi Titovu uniformu pa ga Nijemci zarobljavaju“ (Fadil Hadžić). Nakon dvije filmske uloge Adam Vedernjak upisuje studij glume na Kazališnoj akademiji u Zagrebu. Godine 1967. postaje član Zagrebačkog kazališta mladih. Dramaturg i ravnatelj kazališta postao je te godine Nikola Vončina. Zadržavši postojeći repertoar

za djecu i za odrasle, poticao je te razvijao mješoviti repertoar za djecu-glumce i profesionalne glumce u istoj predstavi za djecu i odrasle, što bijaše smion potez u kazalištu tog vremena. Na taj način i djeca su rasla kao ljudi. Premda nije niti će svako dijete postati filmski i kazališni glumac, među upućenima i sudionicima krutih podjela nije bilo, jer su i djeca mogla igrati odrasle, a odrasli djecu. Upravo je takvu podjelu savladao najduhovitiji među redateljima – Božidar Violić, postavljući igrokaz Dušana Radovića *Kapetan Džon Piploks* u siječnju 1967. godine. Ondje gdje se pod nadzorom Velikog pirata i Načelnika admiraliteta dvoje djece zapliču poslovi, među brojnim a složnim članovima posade, skriva se i glumac Adam Vedernjak. „Uspješan u nekoliko uloga“ zabilježen je, također, u kulturnom djelu i kolažnoj predstavi s dijapozitivima Otta Reiseingera *Doživljaji dobrog vojnika Švejka*, praizvedenoj 1969. u režiji češkog gosta Bohdana Denka. A šest mjeseci poslije Adam Vedernjak tumači Nikolu Šubića Zrinskog u scenskom traktatu *Obsidio Sigetiana*. Na 12. festivalu malih scena u Sarajevu predstava je godine 1971. proglašena najboljom, a nagrađen je i redatelj predstave Miro Medimorec. Naposljeku, uz glumce ZKM-a koje dugi nismo imali prilike gledati, kao Adama Vedernjaka primjerice („u zrcalu povijesti“ piše Antonija Bogner-Šaban), oni su nanovo viđeni u premijeri Krležine drame *U logoru*, skupa s veteranima negdanje Gavelline predstave. Zaslugom Božidara Violića predstava je u sezoni 1993/1994. postala u Zagrebu „pravi kazališni događaj“. Zbog mnogo razloga: Pere Kvrgića i Viljija Matule, okupljanja ansambla *starih i mladih*, te zbog trećeg čina što je ranije obnovljen u DK Gavella uz proslavu jubileja Zvonimira Rogoza, danas uz sjećanje na veterana glume, zbog režije i redateljevih (tiskanih) htijenja što su ravna ostvarenjima predstave, i konačno zbog sjećanja na likove glumca Adama Vedernjaka od kojih niti jedan nije bio sporedan.

Rado priznajem da nije to sve.

Godine 1970. Adam Vedernjak je nastupao u sedam epizoda tv-serije *Blago kapetana Parangala*. Scenarij Milivoja Matošeca pisan je za ono što se može objektivom snimati a igrom glumaca parodirati (prema poznatim stripovima npr.) u borbi oko zakopanog blaga.

Iste godine nastupio je Adam Vedernjak u ulozi Domobrana u seriji *Kuda idu divlje svinje* (u 4 epizode). U seriji dostojnoj književnosti, *U registraturi* igrao je 1976. godine. Montenegrina, digitalna biblioteka crnogorske kulture i nasljeđa, bilježi da su Adam Vedernjak i Etta Bortolazzi dali lik glumca – partizana, kakav je rijetka pojava u ratovima, i da je Adam Vedernjak, veliki kazališni zanesenjak, njegovao scenski izraz. U uspomeni na svestranog glumca Adama Vedernjaka možemo reći da je otisao s osjećajem ispunjenja, onako kako dolikuje glumcu koji je istodobno djelovao na sceni, na filmu i televiziji, za djecu i odrasle, *majstoru misli* koja ne laže, jer i riječu glumca čuva i brani ljudsko dostojanstvo. Hvala mu.

Život prema umjetnosti

Davor Borčić volio je ljude, punio ih humorom i maštom, navodeći ih da odu u kazalište, slušaju radio i gledaju filmove i televiziju, i traže vlastite putove

piše: Maja Hribar Ožegović

Davor Borčić umro je u sedamdesetprvoj godini u svibnju, u vrijeme kad se govorilo da raznovrsne krize postaju teret za ljude. A Davor Borčić je djelovao na ljude, pazeći da oni to ne osjete kao teret. Punih četrdeset godina igrao je u Zagrebačkom kazalištu mladih, odakle bi zajedno sa svojim kazališnim prijateljima vraćao nadu i djeci i odraslima da će se opet dogoditi novi početak i bolji svršetak. U više od osamdeset premijernih predstava predstavljenih samo u ZKM-u od 1966. godine, može se bez krvanja reći da je svojim nastupom i osobnošću obilježio cijelo to razdoblje. Jer, njegovi su likovi podrazumijevali predškolski stupanj apstrakcije, kao što su od odraslih – generacijama – tražila visokoškolska predznanja, a da pritom Davor Borčić nikad nikoga nije posramio niti na sceni, niti podalje. Taj *gavellijanski* student volio je ljude, punio ih humorom i maštom, navodeći ih da odu u kazalište, slušaju radio i gledaju filmove i televiziju, i traže vlastite putove.

Posljedice u odnosu na sve to bile su predstave iz godine 1976. i 1980. zvonka naslova *Naivci* (u 63 izvedbe), iz kojih je u kolokvijalni govor zagrebački ušao elegantno-ironični uzvik „naivac!“. Riječ je o redateljevoj dramatizaciji

i režiji (Miro Međimorec) istoimenog romana Ivana Kušana. Time su oba autora pokazala da život valja formirati prema umjetnosti, a ne obrnuto: *umjetnost prema životu*. Treći naivac bio je Davor Borčić. Prvi je u toj predstavi zaorao po moru malograđanstine i njenu ekvivalentu – moralu, što nije zgodno. Ali je zgodno citirao na matičnom hrvatskom te međunarodnom angloameričkom jeziku odabrane primjere o stanju glume u kazalištu i glume pri vlasti. I to je bilo smiješno. Naime, trka za posvemašnjim blagostanjem u obostranom interesu svega navedenog uzbukala je istraživače ponašanja glumca u cijelosti, otkrivajući da su njemu kriteriji brojniji nego se pretpostavlja, a s time u vezi i zbivanja s onu stranu kazališne glume sadrže vrednujući sud u svakom obliku ili fragmentu, što u glumca koji razmišlja govornogestualno tvori njegov neotuđiv dio. Spomenimo primjerice kako je Davor Borčić igrao Hamleta 1974. godine u režiji Petra Večeka na uskoj pisti Male dvorane Lisinski,

Davor Borčić (Klikot, pisar), Slavko Grum, *Dogadjaj u gradu Gogi*, red. Damir Zlatar Frey, ZKM, 1998.

Davor Borčić (Shakespeare) i Slavica Jukić (Julija), Ephraim Kishon, *Bila je to ševa*, red. Zdenko Blažević, ZKM, 1978.

a četiri godine nakon toga ulogu Shakespearea stojeći između Romea i Julije, u vedro-žalobnoj igri s glazbom *Bila je to ševa* Ephraima Kishona. Bile su to važne predstave, na gostovanjima nagradjivane kao *dogadjajne*, dojmljive izražajnosti te izuzetno osjećajne za vizualno doziranje dramatskih i sličnih elemenata, *down-townerske* kulture (rekli bi danas), prikazane pred slušateljstvom / gledateljstvom željnim relaksirajućeg Shakespearea „našeg suvremenika“ (Jan Kott). Glumac nepresušne snage, i unutarnje i vanjske, nije nagraden. Stoga se moglo očekivati da će njegovo vrijeme tek doći. Došlo je pomalo neočekivano, slijedom događaja zadnjih godina.

Nakon što je odigrao 123 predstave, igrao na filmu i na radiju pred mikrofonom, pojavio se na televiziji u ruci s mikrofonom zureći u crveno svjetlo kamere. Ni publika ni kritika još se nije zasitila ovakvog načina približavanja svemu i svačemu. Previše događanja u djelima koja vode u banaliziranje, kao i populariziranje koje nije približavanje nego udaljavanje, i k tome kažnjavanje, odvelo je glumca Davora Borčića u kazališnu arhivu. Odande je izašao kao pomoćnik glavne urednice kazališne monografije *Pedeset godina Zagrebačkog kazališta mladih*, tiskane u Zagrebu godine 2000.

Uz druge suradnike, Davor Borčić obavio je i objavio golemi materijal: iz vlastitog fundusa veći broj izvrsnih fotografija, te istražio i objavio ZKM-ove popise predstava (1948. – 1998.), koprodukcija, profesionalnih članova, gostujućih glumaca i plesača, redatelja, scenografa, umjetničkih voditelja, kostimografa, pedagoga, glazbenika i scenskih glazbenika, lutkara i tehničkog osoblja... Takav posao nije mogao proći bez uvodnog članka Popisu, što ga je napisao pod naslovom *Dvorana koja život znači*. „I napokon! Napokon nakon 41 godine od osnutka ovog kazališta – ZKM dobio je svoj prostor, svoju toliko dugo čekanu dvoranu“, zapisao je glumac i pisac Davor Borčić. Poučio nas je da je uloga dokumenata u toj građevini znatna i umjetnički opravdana. Osim što je sačuvan kako bi bio izložen oku čitatelja ili uhu slušatelja na kazališnoj sceni u dokumentarnom tekstu, u nekom drugom žanru može postati odlučujući za onoga kome je stalo do istine. Pod zaštitom dvorane, jedino glumac kakav je do smrti ostao Davor Borčić smio se i umio posvetiti svojoj slutnji.

Glas pun gorčine i smijeha

Sklona ironiji i malim formama u malom kućnom prostoru, ona je opušteno ironizirala i bagatelizirala svoj teatar. Jer bagatela znači: sitnica, malenkost, tričarija... Ostavila je iza sebe samo sjećanje na svoj teatar, na svoju poeziju u kojoj čujemo njezin lomni, napušteni glas pun gorčine i smijeha

piše: Pero Kvrgić

Kazalište je mnoštvo smrti zajedno sa predstavama, glumcima, nadama, uspjesima, neuspjesima, snovima, slutila je Slavica Maras kada je 1990. u svojoj pjesmi *Ljudi ili crno veče* napisala ove stihove:

*S ovog svijeta odlazimo tiko
Ma kako bučno u njemu smo snili
Napušteni, lomni, gurali se zbiljski
Pa i snove svoje kao tajnu krili.*

Otišla je s ovog svijeta tiko, neprimjetno, bez pompe, bez posmrtnе reklame, lažnih govoranija, novinskih nekrologa poslije kojih slijedi zaborav vječni.

Rođena je, kako ona navodi u svojoj biografiji, u 20. stoljeću kao Hrvatica u Otočcu (Lika). Pohađala je studij glume na Akademiji za Kazališnu umjetnost u Zagrebu te diplomirala u klasi prof. Branka Gavelle i Georgija Para.

Objavila je zbirke pjesama *Konstatacija jedne mačke* (I. izdanje Zrinski, Čakovec, 1981, II. izdanje Papirikon, Zagreb, 1990.), *Tragovi krokodila* (Spektar, Zagreb, 1984.), *4 zida života* (1999.) i *Mom stoljeću* (2006.). Poslije Akademije bila je kratko vrijeme

šaptačica u Gavellinu Zagrebačkom dramskom kazalištu, igrala je epizodne uloge na filmu, televiziji, u kazalištu, da bi sa svojim suprugom Markom Mikulandrom osnovala Off-Theatar Bagatella u Bednjanskoj ulici 13. Bio je to jedan od prvih privatnih teatara u nas u kojem je Slavica Maras obavljala različite funkcije i poslove: umjetničkog direktora bez mjesечne plaće, glumice, pjevačice, čistačice, blagajnice, biljeterke, šefice propagande, scenskog radnika i krojačice. Jednom riječi – bila je duša Bagatelle.

Sklona ironiji i malim formama kazališne umjetnosti u malom kućnom prostoru, ona je opušteno ironizirala i bagatelizirala svoj teatar. Jer bagatela znači: sitnica, malenkost, tričarija, beznačajno, nevažna, malo vrijedna stvar, slabo cijenjena, jeftina roba, jeftino proći, za malo novca, malo platiti, kratka instrumentalna glazba lakšeg sadržaja, nešto što se podcjenjuje, omalovažava, ne uzima u obzir prema zasluzi.

Sve je to znala Slavica kada je osnovala taj svojevrsni off-teatar, bio je to familijaran teatar, veseli teatar prepun smijeha, bez čvrste forme: tu su se smjenjivali razgovori pred publikom, talk-show, monodrame (i sam sam neko vrijeme izvodio svoj monodramski kolaž uloga pod nazivom *Smijmo se do suza – Čarolija glume*, kojem je kao predigru Slavica izvodila svoj *Anticabaret*), skečevi, manje komedije sa dva–tri lika, glazba lakšeg sadržaja, amaterske izvedbe, amaterski filmski studio, izdavačka djelatnost i sve to bez finansijske potpore i s niskim honorarima. S ovog svijeta otišla je tiko, kao što je tiko nastao njezin privatni teatar. Ostavila je iza sebe samo sjećanje na svoj teatar, na svoju poeziju u kojoj čujemo njezin lomni, napušteni glas pun gorčine i smijeha.

Dobri duh Straduna

Bio je primjer glumca koji je svojom scenskom pojavnosću i prepoznatljivošću dovodio u pitanje sve moguće podjele na velike i male uloge, uspjevajući svojim likom, gestom i replikom biti upravo onaj, od redatelja traženi i željeni protagonist koji je uvijek ostajao jednako svoj i drugačiji

piše: Davor Mojaš

Upovijesti dubrovačkog kazališta, bogatoj prestižnim glumačkim velikanima i zaslужnim dramskim umjetnicima i privacima hrvatskog glumišta, poseban i po svemu jednakobvezujući i podrazumijevajući važan trag ostavile su generacije koje su ga svojom glumačkom osobnošću gotovo cijeli svoj život obogačivale i činile jedinstvenim i drugačijim. Ugrađujući svoj talent u njegovu povjesnicu, prilažeći uloge u teatarsku mu kronologiju a zajednička godišta, predstave i iskustvo – u biografiju kojoj, kada nas napuste, svjedočimo. I pamteći ih ne zaboravljamo.

U Dubrovniku je nakon duge i teške bolesti, u 64. godini, umro glumac Ivo Mrčela. Kao glumac Kazališta Marina Držića Ivo Mrčela prvi se put pojavljuje na sceni još 1976. godine u predstavi *Lov na bljedolikog* Milana Milišića u režiji Ivice Kunčevića i sljedeće godine u Shakespearovom *Macbethu* također u Kunčevićoj režiji. Svoj životni put vezan uz dubrovačko kazalište profesionalno započinje 1977. godine kao rezviziter da bi tada ali i redovito kasnije godinama nastupao kao glumac u mnogim predstavama dubrovačke profesionalne kazališne kuće, igrajući najčešće manje uloge, ali jednakom posvećen teatru i svojoj trajnoj ljubavi i vezanosti uz dramsku umjetnost.

Ostajući primjerom glumca koji je svojom scenskom pojavnosću i prepoznatljivošću dovodio u pitanje sve moguće eventualne podjele na velike i male uloge, uspjevao je svojim likom, gestom i replikom biti upravo onaj, od redatelja traženi i željeni protagonist koji je uvijek ostajao jednako svoj i drugačiji i uvijek *onako mrčelovski*. Shakespearov *Macbeth*, Jerko Škripalo, Goldonijeva *Mirandolina*, Machiavellijeva *Mandragola*, Gavranovo *Vrijeme za komediju* i *U lugu onom u Nalješkovića* tek je sužen izbor predstava u kojima je nastupao. Igrom sudbine u virtualnom prožimanju života, kazališta i svekolikih međusobnih izazivanih i priziva i usuda, posljednja predstava u kojoj je glumio iste sezone kada je zauvijek ovozemaljsku scenu zamijenio onom

Kazalište Marina Držića, Dubrovnik: Antoine de Saint Exupéry, *Mali princ*, red. Ivan Leo Lemo, 2009.

60. Dubrovačke ljetne igre: Marin Držić, *Skup*, red. Ivica Kunčević, 2009.

drugom, bila je *Mali princ* Antoina de Saint-Exupéryja. Ljeto ranije, nedaleko od matičnog mu Kazališta Marina Držića i brončanog Vidrinog kipa pred Dvorom, na Boškovićevu poljani, u svom susjedstvu, igrao je u Držićevom *Skupu*. Zahvaljujući svojoj specifičnoj glumačkoj pojavnosti, iz sezone u sezoni bio je u podjelama brojnih dubrovačkih predstava.

Glumom se bavio i amaterski prije i poslije upisa na studij režije koji nije završio. Posebno je čitao i volio poeziju i dugo pripremao nikada ostvarene pjesničke recitale u Studentskom teatru Lero. Tih ranih osamdesetih godina prošlog stoljeća ozbiljno je razmišljao i o nekim drugim redateljskim pokušajima s dubrovačkim dramskim amaterima, od kojih je odustajao nesiguran u takvoj teatarskoj obvezi i izazovima koji su ga uz nemiravali i poticali na duge kazališne razgovore i druga prepuštanja kojima nije uspjevao odolijevati. Tijekom cijele godine bio je izravnim sudionikom gotovo svih dubrovačkih kazališnih i festivalskih izvedbi ali i brojnih drugih prigodnih nastupa u raznovrsnom rasteru dubrovačke izvanljetne, kazališne i festivalske ponude.

Uz Kazalište Marina Držića profesionalno je bio vezan gotovo trideset godina, ostajući u sjećanju kao dobri duh dubrovačkog teatra, dragi sugovornik i revni sudionik i pratitelj dubrovačkog kazališnog života ali i onog drugog zrcalnog dijela grada

na Stradunu, Placi i Peskariji i svim onim prostorima jednog drugačijeg ali isto tako važnog kazališnog odraza grada. Redovito je nastupao u programima otvaranja Dubrovačkih ljetnih igara ali i u brojnim festivalskim predstavama kao član Festivalskog dramskog ansambala pa i onog festivalskih pometnika Vidrina *Skupa* svoga posljednjeg ljeta i Vojnovićeva *Ekvinočija* na Lokrumu godinu ranije. Smrću Iva Mrčele Kazalište Marina Držića izgubilo je svog dugogodišnjeg, vjernog i predanog člana i glumca na kojeg je uvijek moglo računati, a dubrovačka kazališna slika ostala je siromašnija za jednu po svemu posebnu glumačku osobnost – svima znanog „Iva iz teatra“.